

Laatdienst zondag 6 oktober 2019

Paradijsvogels: Rispa, de minst bekende vrouw in de Bijbel

Inleiding

Paradijsvogels, wellicht denkt u daarbij allereerst aan een tv-serie van lang geleden waarin 'mooie' en 'vreemde' mensen in hun wereld lieten kijken. Wikipedia zegt over paradijsvogel het volgende: *vogel van God, en symbool van de beschouwende ziel*. En het paradijs, dat is de tuin die beschreven wordt in het eerste Bijbelboek Genesis en waarvan God na de schepping zegt dat het goed was, zeer goed!

Bijbelse paradijsvogels, figuren die opvallen, uit de toon vallen, opvallende dingen doen; daar zal het dit seizoen over gaan, en elke Laatdienst zal zo haar eigen karakter hebben, alleen al omdat de voorgangers en de voorbereiders verschillen. Een seizoen waarin verrassende paradijsvogels voorbij zullen komen.

De eerste paradijsvogel in deze serie van laatdiensten is Rispa, wellicht de minst bekende vrouw in de Bijbel. Het verhaal is heftig, ik waarschuw maar vast, en het komt uit het tweede boek van Samuel. De boeken 1 en 2 Samuel horen bij de profetische literatuur, dat zegt al iets, geen geschiedenis, geen reportage of documentaire, maar een vergezicht, een profetie.

Het eerste en het laatste woord van de boeken 1 en 2 Samuel luiden: 'En er geschiedde ... Israël. Israël geschiedt: het krijgt vorm, als land als Verenigde Stammen. Het krijgt een koning, maar die faalt en dan moet er een nieuwe komen. Er zijn intriges, jaloezie, strijd, en alles is weer ontregeld. De geschiedenis van Israël in de Samuëlboeken is een heksenketel. De strijd tussen Saul en David, de oude en nieuwe gezalfde neemt een groot deel van het eerste boek Samuel in beslag. Davids koningschap en de aanvechtingen daarvan beslaan het tweede deel. En daarin komt Rispa voor, als een klein onderdeel maar met niet te onderschatten invloed. Want de Bijbel bewaart stemmen van mensen die we moeten horen maar die we steeds dreigen te negeren en Rispa is zo'n stem.

Lezing:

2 Sam. 21, 1 – 14 (NBV)

uit: *Een jihad van liefde*: pag . 58 de daders (Mohamed El Bachiri opgetekend door David van Reybrouck)

Overweging: Rispa als paradijsvogel

Wie van u had al wel eens van Rispa gehoord? Ik heb het wel eens gevraagd aan collega's, maar niemand wist het precies, sommigen heel vaag. Het klopt dus waarschijnlijk wel dat Rispa de minst bekende vrouw in de Bijbel is. Tijdens mijn theologie opleiding was het in een tentamen bijbelkennis een bonusvraag. Als je het antwoord kende dan had je de Bijbel pas goed gelezen. Ook ik ben de verhalen over haar na die bonusvraag pas gaan opzoeken en ben haar daarna nooit meer vergeten.

Rispa is een bijvrouw van de Israëlitische koning Saul. Dat is op zichzelf al niet zo'n glansrol.

Op het moment dat Rispa in het verhaal wordt geïntroduceerd is Saul al overleden en staat zijn koningshuis ook nog eens op barsten. Op de troon zit Isboset de zoon van Saul en de stiefzoon van Rispa, maar niet voor lang. Er is een jonge rivaal die naar de troon dingt, zijn naam is David.

Midden in deze burgeroorlog beschuldigt koning Isobot zijn eigen legeraanvoerder Abner van seks met Rispa. Dat zou rieken naar een machtsgreep, want Rispa is nog altijd een Koninklijke weduwe. Abner ontkent alles en reageert beledigd. Aan Rispa wordt niets gevraagd, (ook toen al niet) maar de ruzie tussen de heren loopt zo uit de hand dat legerofficier Abner uiteindelijk overloopt naar het vijandelijke kamp van David. Abner heeft daarmee op het goede paard gewed, want niet veel later valt het hele rijk in de handen van koning David.

Rispa ziet machteloos toe hoe de mannen hun ruzies uitvechten over de rug van vrouwen (waar zien we dat meer?) en een koninkrijk laten instorten. Maar de bijbelschrijvers laten Rispa niet in de vergetelheid van de geschiedenis belanden: zij kiezen voor het perspectief van de onzichtbare vrouw te midden van het mannelijk gekonkel.

Vele hoofdstukken later is koning David stabiel aan de macht, en daar begon het verhaal dat we lazen. Er is nog een oude vete uit te vechten, een oude bloedvete tussen de Gibonieten en de dode koning Saul. De Gibonieten ruiken hun kans, nu er van de dynastie van Saul nog maar weinig over is en er bovendien al drie jaar een hongersnood heerst. De Gibonieten vragen David of ze hun wraakzucht mogen stillen door zeven van Sauls nakomelingen op te hangen - en dat mag.

Zo raakt Rispa, behalve haar echtgenoot en haar maatschappelijke positie als bijvrouw van de koning, ook de twee zonen kwijt die ze met Saul had gekregen. Koning David levert ze achteloos uit. En zo worden er die lente twee zonen en vijf verwanten van Rispa opgehangen op een berg.

Het is een levensverhaal dat druipt van de tragiek. Rispa is een hulpeloze vrouw, eerst in de rol van bijvrouw op de achtergrond, en later een weduwe om wie een ruzie ontstaat en een koningshuis splijt. Vervolgens is ze een rouwende moeder, de nabestaande van een zinloos wrede politieke executie. Maar nu komt ze in verzet. Wat Rispa besluit te doen is ongekend. Van de lente tot de herfst blijft ze op de executieplaats, verjaagt de wilde dieren en de aasgieren. Deze dwaze moeder komt in verzet tegen het vernederende lot dat haar kinderen hebben moeten ondergaan in naam van voortslepende vete, in opdracht van de schaamteloze regeerder.

Rispa als de *mater dolorosa* van het Oude Testament. Er wordt over gesproken door de omwonenden, die ginds, die getergde vrouw haar strijd zien strijden, horen strijden.

Er wordt over gesproken in de dorpen rondom, en het dringt door tot het hof van koning David, hoe die vrouw daar bij nacht en ontij haar stem verheft tegen de godvergeten wreedheid van hoge heren, met de Here in den hoge zogenaamd aan hun zijde. David hoort van Rispa, en David zwicht. Hij hoort in haar het geweten van Israël, de koning buigt, hij komt tot inkeer en laat hij de dode lichamen alsnog een eervolle laatste rustplaats geven. Samen met de stoffelijke resten van Saul en Jonathan worden de kinderen van Rispa begraven in het land van Benjamin. De hemel is tot tranen geroerd, de regen valt, de hongersnood is voorbij.

De strijd die Rispa heeft geleverd was er een op allerhoogste niveau, tegen de allerhoogste prijs en vanuit de allerzwakste positie. Toch heeft ze de koning ermee

van gedachten laten veranderen en haar verhaal is opgetekend in de Bijbel. Tegen alle machtsverhoudingen en waarschijnlijkheid in, hebben de kroniekschrijvers van het koningshuis van David de dissidente daden van Rispa zelfs met bewondering opgetekend. Omdat zij degene was die haar recht stond.

Achteraf begrijp ik dat als je weet wie Rispa is, dat je dan de Bijbel pas goed gelezen hebt. Haar naam is meer dan een lacherige bonusvraag op een tentamen. Met Rispa licht de kern van de Bijbel helder op. Zij verjoeg de mensonterende tekenen van de dood door zichzelf maandenlang, dag en nacht in dienst te stellen van een ongekend protest tegen de oneerlijkheid van het lot, de oneerlijkheid van de koning en de oneerlijkheid van het zinloos bloedvergieten.

In haar machteloze maatschappelijke positie, in haar speelbalzijn van konkelende mannen, bleef zij haar gevoel voor rechtvaardigheid en haar liefde voor haar kinderen trouw.

Deze verhalen verdienen het om naverteld te worden. De wereld schreeuwt om mensen die kunnen kijken vanuit het gezichtspunt van de Rispa's en in actie durven komen met haar koppige moed.

Dat ondermeer leert me dit verhaal. Het verhaal van Rispa ontroert me maar het maakt me ook onrustig. Het verhaal loochent de opvatting dat één mens alleen niets kan bewerken, elk verzet in naam van recht en gerechtigheid doet er toe.

Ik denk aan dat dappere Zweedse meisje (Greetha Thünberg) dat de VN getergd en vurig toesprak. De klimaatmarsen die door haar over de hele wereld door jonge mensen worden gehouden, het geeft me hoop. Maar dit verhaal van Rispa en ook het verhaal van Greetha, het verwacht me ook.

Op sociale media krijgt Greetha ook de nodige kritiek en van alles over zich heen. In deze wereld zie ik talloze leiders in verschillende landen en staten spelen met de angsten van mensen en zo hun honger naar macht stillen. Het kan blijkbaar twee kanten op met mensen die hun kop boven het maaiveld uitsteken. De kant van gerechtigheid en liefde, en de kant van macht en angst. Ik moet kunnen onderscheiden en dat is lang niet altijd gemakkelijk.

In het verhaal van Rispa probeert de Bijbel heel het grote visioen van een rechtvaardige samenleving te vertellen. De Bijbel probeert zo steeds opnieuw in verhalen de grondslagen van een rechtvaardige politiek te formuleren. In de boeken Samuel klinkt met grote kracht en nooit aflatend, bij monde van de profeet de Stem die zegt: geen koning in de Verenigde Stammen van Israël. Koningen worden despoten, altijd; koningschap leidt tot willekeur en machtswellust, koningen worden goden. Niemand is god. God? God is alleen de Eeuwige, de Schepper. De Eeuwige is in het verhaal van de Bijbel, in het verhaal van het bijbelse Israël: Hij die gerechtigheid spreekt, machtig om te bevrijden.

En die met dat woord op mensen inwerkt en in hen de kracht wekt en de wil tot het doen gerechtigheid.

Kernwoord van heel de Thora, het levensonderricht van Mozes is dit woord: 'Gij zult liefde hebben tot uw naaste die is als jij'. De Thora, formuleert de oorspronkelijke bedoeling, de zin van het bestaan, en noemt die liefde.

Liefde, en gerechtigheid daar spreekt ook Mohamed El Bachiri over, zelfs na die verschrikkelijke aanslag in Brussel waarbij zijn vrouw verloor. Ik word geroerd door zijn woorden, nog steeds en ze blijven actueel. Hij heeft de Bijbel waarschijnlijk nooit

gelezen maar wel begrepen, naar mijn mening er zal wel niet zoveel verschil zijn in de geest van de Bijbel en de Koran. Beide gaan in wezen over liefde en gerechtigheid.

Twee woorden, liefde en gerechtigheid zijn dat dan de woorden waarmee kan leren onderscheiden?

We leven niet meer in het paradijs, maar ik verlang er wel naar; een wereld van vrede en recht waar liefde het laatste woord heeft. Maar ik moet hier leven, keuzes maken. Daarbij helpen verhalen, oude en nieuwe, inspirerende mensen, paradijsvogels. Ze helpen mij om het verlangen levend te houden naar een betere wereld, en mijn taak daarin, het verlangen naar eens het paradijs op aarde. Amen.

Alkmaar 6 oktober 2019

Gonny Loman